

tatják egymást az órán történekről. A tanári segédkönyvek elegendő háttérinformációt tartalmaznak a nem szakos tanár számára is, hogy tájékozódjon az adott témakörben.

Úgy vélem, hogy a természettudományos tantárgyak egy tantárgyon belüli tanításának megtervezése és kipróbálása legalább ennyi időt és körültekintést igényelne a hazai gyakorlatban is.

A Yorki egyetem kutatócsoportja szolgáltatást nyújt az iskolák számára.

A programba bekapcsolódni kívánó iskoláknak mutatóanyagokat küldenek, meghívják őket az egyetemen szervezett tanácskozásokra, az iskolák konzultációra hívhatják a kutatócsoport tagjait, hogy segítséget nyújtsanak a program feltételeinek megteremtéséhez stb.

Természetesen a kutatócsoport számára létfontosságú, hogy sok iskola válassza az ő programját, hiszen Angliában az oktatás területén is érvényesül a piaci verseny.

Magyarországon rendkívül hiányzik az ilyen szolgáltató feladatokat ellátó, a tanárok és az iskola munkáját segítő csoport, intézmény.

Sokszor vetik a hazai tanárok szemére, hogy sokallják a kötelező óraszámot, pedig más országokban magasabb a tanárok heti óraszámja mint itthon. Valóban Angliában is heti 25 óra a tanárok kötelező óraszámja. Az összehasonlításnál azonban ne felejtkezzünk el arról, hogy Angliában minden tankönyvhöz a tanár rendelkezésére áll tanári segédkönyv, amely – mint az előbbiekből látható – nagy mértékben megkönnyíti az órára való felkészülést.

A hazai gyakorlatban csak elvétve találkozunk tanári segédanyagokkal, ha vannak is ilyenek, azok nem segítik kellő mértékben a tanár munkáját.

Az óraszám mérlegelésekor arról sem szabad elfelejtkezni, hogy Angliában minden iskolában alkalmaznak technikusokat, akik az órára való előkészítésben és az eszközök karbantartásában, beszerzésében a tanárok segítségére vannak. Az így megtakarított idő valóban a tanításra fordítható.

IRODALOM

Campbell B. – Lazonby J. – Millar R. – Smyth S.: Science The Salters' Approach Key stage 4, Oxford, Heinemann Educational Books Ltd, 1992

The Salters' Chemistry Course An Overall Guide for Teachers The Chem Dep. University of York, 1988

Waddington D.J.: Using the Environment to Introduce Chemical Concepts New, National and Global Projects, Kemia-kemi Vol. 19. 1992 1

KISFALUDI ANDREA

Gondolatok az óvodáról – törvény után

A teljesség igénye nélkül szeretnék néhány problémát felvetni, amelyeknek megítélése jelenleg szakmai körökben sem egyértelmű, ugyanakkor a kérdésekben elfogadott állásfoglalás messzemenően kihat az óvoda pedagógiai munkájának egészére. Ezek közé tartozik az óvoda funkcióiról vallott felfogás. A szociális, a nevelési és az iskolaelőkészítő funkció egyforma súlyú említésével találkozunk sok helyen, több dokumentumban, ennek értelmezése azonban részletesebb elemzést igényel.

A szociális funkciót eddig is indokolta, hogy sokan szorultak rá kis gyermekeik családon kívüli elhelyezésére, mert minden keresőképes felnőtt kénytelen volt munkába járni. Napjainkban a helyzetet még súlyosbítja a sok családot sújtó munkanélküliség. Ezeknek a családoknak fokozottan szükségük van arra, hogy gyermekeiket óvodába adják. Jelenleg

igen gyakori eset, hogy a család a gazdasági és kulturális színvonala miatt nem képes gyerekének megfelelő neveléséhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket biztosítani. Számos esetben a gyerek egészséges fejlődését jobban segíti az óvoda, mint a család. Nem elhanyagolható azonban azoknak az anyáknak a helyzete sem, akiknek a tartós távolmaradás munkahelyükről vagy a lemondás hivatásként végzett munkájukról pályájukon komoly lemaradást jelent, frusztrációs élményt okoz. Sokan meggyőződéssel vallják, hogy gyermekük nevelése jobban megoldott, ha óvodába adhatják és az óvodából hazavíve jókedvvel tudnak foglalkozni velük, mintha otthon maradnának. Különösen gyakori ez a nézet értelmiségi munkát végző anyák körében. Vannak azonban olyan asszonyok is, akiknek életük legboldogabb szakaszát azok az évek jelentik, amikor a munkából otthon maradván minden idejüket gyermeikkel tölthették. Az óvoda szociális funkciója adott és elfogadott, legfeljebb abban nem egybehangzóak a nézetek, hogy milyen esetekben indokolt igénybe vétele. Véleményünk szerint az óvodának nyitottnak kell lenni minden család számára, hogy szükségleteiknek megfelelően vehessék igénybe szolgáltatását.

Minden körülmények között az óvoda pedagógusainak maximálisan biztosítani kell minden gyerek érzelmi biztonságát, oly módon, ahogy az az adott gyerek fejlődésének a legmegfelelőbb.

A szociális funkció tárgyalása kapcsán érdemes átgondolni azt a már elég rövid idő alatt szinte szlogénné vált jelszót: „zárkózzunk fel Európához” – óvodai hálózatunkkal is. Óvodai hálózatunk fejlettebb sok nyugat-európai országénál. Éppen a dolgozó anyák követelésére több fejlett ipari ország tervében szerepel az óvodai hálózat további kiépítése. Mindebből egyértelműen következik, hogy nem szabad óvodai csoportokat megszüntetni, az óvodai férőhelyek számát csökkenteni. Amennyiben a legjobb európai óvodák mintáját akarjuk követni, akkor arra kell törekednünk, hogy csökkentsük a csoportlétszámot és javítsuk a óvodák személyi és tárgyi feltételeit. Óvodára azonban nemcsak szociális okokból van szükség. Az óvoda olyan nevelési feladatokat old meg, amelyet a legjobb családban sem lehet biztosítani. Ebből következik az óvoda nélkülözhetetlen nevelési funkciója. A pluralizmus elvéből következően biztosítani kell, hogy a gyerekek személyiségét tisztelő, de különböző pedagógiai rendszert követő vagy saját elképzeléseket megvalósító óvodák működhessenek egymás mellett.

Az óvoda nevelési funkciója nem vitatott, azonban annak tartalmával és módszereivel érdemes foglalkozni, mert ebben már nem egészen egybehangzóak a szakmai vélemények. Azzal mindenki egyetért, hogy az óvoda döntő feladata a 3-6 éves gyerekek egészséges, harmonikus testi, érzelmi és értelmi fejlődésének, szocializációjának elősegítése, olyan életformának a kialakítása, amely ennek megvalósítását minden gyerek számára differenciált módon teszi lehetővé.

A nevelési funkción belül azonban az óvodának feltétlenül van képességfejlesztő és ismeretnyújtó funkciója is, amiről kevesebben szólnak. A különböző funkciók azonos folyamatokban realizálódnak.

Ma már nem vitatott, hogy az óvodáskorú gyerek legfontosabb tevékenysége a játék. A játék általános jellemzői a spontaneitás, az önkéntesség, a feszültségcsökkentés és az az öröm, ami mindezzel együtt jár. Ugyanakkor azonban azt is látnunk kell, hogy a kisgyerek életében a játék, a munka és a tanulás nem egymástól elkülönülő tevékenységek. Az a tény egyre elfogadottabb, hogy a kisgyerek játék közben, játék által tanul a legtöbbet. Különösen fontosak a kooperációs lehetőségek és a sokfajta spontán kommunikációs lehetőség, amit a különböző játékhelyzetek nyújtanak. Ki kell emelnünk a játék szerepét a gyerekek érzelmi életének, legmélyebb, legbensőbb problémáinak átélése és feloldódása szempontjából is. Sokszor vitatott azonban, hogy hogyan kell viselkednie a pedagógusnak, hogy a játékban rejlő nevelői erő és tanulási lehetőség minél jobban érvényesüljön, anélkül, hogy a játék örömét csökkentené. A tanuláson természetesen nemcsak az ismeretszerzést, hanem a képességek fejlődését és a szociális tanulást is értjük. Ezt a kérdést *Az óvónő és az óvodai játék* című könyvében e tanulmány szerzője részletesen tárgyalja. Ebben kifejti, hogy a pedagógusnak nem az a feladata, hogy a gyerekek játékát irányítsa, hanem az, hogy a játék feltételeit megteremtse és a gyerekek igényeinek megfelelően segítse

gazdagítását. Ha ezt a pedagógus megtanulja, akkor szerez a játék legtöbb örömet a gyerekeknek és tölti be leghatékonyabban a személyiség harmonikus fejlesztésének sokrétű funkcióját. Véleményünk szerint azonban a játékban sem az utánzás az egyetlen és kizárólagos útja a tanulásnak. A jó játékban legalábbbb olyan nagy szerepe van kreativitásnak, a problémamegoldó cselekvésnek, majd gondolkodásnak. Amikor azonban azt tartjuk, hogy a kisgyerek legfontosabb tevékenysége a játék, észre kell vennünk azt is, hogy a gyerekek tanulni is nagyon szeretnek. Gondoljunk csak arra, hogy milyen boldogok, amikor sikerül úgy egymásra rakni néhány építőelemet, hogy az ne dőljön le, vagy a vizet úgy áttölteni egyik edényből a másikba, hogy egy csepp se pötyyenjen le, úgy vonalakat húzni, hogy felismerhető ábra legyen és még sorolhatnánk a végtelenségig. Az óvodában minél több lehetőséget kell biztosítani és minél több gondot fordítani a képességek kibontakoztatására, érzelmek gazdagítására, ismeretek elsajátítására, mert csak így teljesebbé válik a nevelési funkciója.

Fontos azonban, hogy minden gyerek azt játszassa, azt gyakorolhassa, amihez kedve van, ami érdeklődésének, képességei fejlettségének, érzelmi állapotának megfelel. Az oktatásnak teljes egészében ki kell maradni az óvoda életéből. A kisgyerek a játék és a mindennapi élet mozzanatai során többféle módon tanul. Az utánzás fontos – de nem kizárólagos – szerepe miatt az óvónő beszédének, mozgásának, metakommunikációinak mindig mintaszerűnek kell lenni. Észre kell vennünk azonban, hogy még az anyanyelv vagy az idegen nyelv elsajátításánál is az utánzás mellett a megfigyelésnek is fontos szerepe van. A mozgás fejlődésénél és az ismeretszerzésnél pedig nagyon fontos a próbálkozás és a tapasztalatszerzés. Nézetünk szerint olyan környezetet kell kialakítani, amelyben a gyerek számára elérhető helyen számos olyan játékszer, anyag, eszköz, didaktikus és fejlesztő játék, kincsesláda, írószer, festék, formálható anyag stb. van, amelyek között szabadon választhat, annyiszor játszhat, foglalkozhat vele, ameddig szívesen teszi. Elsősorban a szép játékoknak, a változatos anyagoknak és eszközöknek kell motiválni a gyerek tevékenységét. A pedagógus dolga a segítségnyújtás. Úgy gondoljuk, hogy bármilyen pedagógiai rendszer híve vagyunk, mindenkor követhető *Montessorinak* az a jelszava: „Segíts nekem, hogy magam tudjam csinálni!”

Az óvodáskorú gyerekek azonban nemcsak játszani szeretnek, hanem dolgozni is. Sokszor a játékban is úgy érzik, hogy dolgoznak, máskor pedig a munkát játékként élik meg. Egyszer egy nagy homokvár építése után a gyerekek azt mondták, hogy nagyon elfáradtak, mert nagyon sokat dolgoztak. Egy más alkalommal az óvónő kérésére felmosták a játékkonyhát, mert az valóban piszkos volt. A munkát aztán többször megismételték, mert – ahogy ők mondták – „olyan jól játszottak.” Szívesen ápolják a növényeket, gondozzák az állatokat, örömmel vállalnak naposságot, zöldségtisztítást vagy más feladatot annak tudatában, hogy arra szükség van, az hasznos munka. Ha minden külső kényszer nélkül, belső motivációjukat követve teszik, ugyanolyan élvezetes ez számukra, mint az önként választott játék. A fejlesztő, didaktikai játékeszközök – amelyek között kiemelt helyet foglalnak el Montessori didaktikai játékeszközei – ha szabadon választhatják, épp olyan szórakoztatók, mint az építés vagy a babázás. Egyaránt tanulnak mindegyikből, persze mindenből mást. Egyik nem helyettesíti a másikat. Szükség van a szerepjátékokra, didaktikai játékeszközökkel folytatott játékokra és sok egyéb tevékenységre egyaránt. A fejlesztő játékeszközökkel a gyerekek élvezik, hogy manipulálhatnak kedvük szerint, összehasonlítanak, azonosságokat és különbözőségeket állapítanak meg, párosítanak és sorokat alkotnak. Játsoznak és közben fontos tapasztalatokat szereznek, felfedezéseket tesznek. Ezt teszik sokszor a mindennapi élet apró mozzanatai során is. Eleinte vak próbálkozással, majd tudatosan problémákat oldanak meg és ez mindig újabb és újabb sikerélményt jelent számukra. Nem oktatjuk őket. Saját tevékenységük által, saját örömeikre tevékenykedhetnek, játszhatnak és közben tanulnak. Ezekben az esetekben sem az utánzás a gyerek tanulásának formája, hanem a tapasztalatszerzés, a problémamegoldás és annak sokszori megisméltése saját örömeire.

Tudjuk, hogy a Montessori óvodákban, de Nyugaton nagyon sok más rendszer szerint dolgozó óvodában is – pl. az Unesco óvodáiban világszerte – a gyerekeknek olyan játék-

eszközeik is vannak, amelyek segítségével az íráshoz és olvasáshoz szükséges képességeiket fejlesztik. Nagyon sok gyerek minden különösebb megterhelés nélkül „magától” megtanul olvasni, nyomtatott nagy betűkkel írni, anélkül, hogy ez követelmény volna. A gyerekeket három éves koruktól fogva nagyon érdeklik a betűk és a számok, a mennyiségi összefüggések. Szerintünk kedvez fejlődésüknek és sok örömet szerzünk azzal, ha ilyen játékeszközöket is adunk óvodásainknak, ha látnak feliratokat, betűket és számokat maguk körül. Feleljünk a kérdéseikre akkor is, ha azt kérdezik, hogy mi van odaírva. Ettől nem lesz az óvoda iskolás. Különösen, ha emellett szépséges babaszobák, jól felszerelt babakonyhák állnak a gyerekek rendelkezésére és maguk dönthetik el, hogy mivel akarnak játszani, tevékenykedni.

Az óvoda nem lesz iskolás attól, hogy sok lehetőséget nyújt a képességek fejlesztésére, ismeretek megszerzésére. Ha a gyerekek életkoruknak megfelelően ismerkedhetnek az írott nyelvvel. Ha a természetben gyűjtögetnek, összehasonlítják, amit begyűjtöttek és megbeszélhetik, amit láttak. Ha kísérleteket végeznek – minden külső kényszer nélkül –, és elmondhatják megfigyeléseiket. Ha sok szép könyvük van, amelyeket bármikor nézegethetnek és kérdéseikre kapott válaszokkal újabb ismeretekre tehetnek szert. Az ismeretszerzés és képességfejlesztés mindig a játékok, a tevékenységek és a mindennapi élet mozzanatai során megy végbe.

Az óvoda nevelői funkcióján belül nagyon fontos az esztétikai nevelés. Lehetőséget kell nyújtanunk mindenkor a spontán firkálásra épp úgy, mint a tudatos rajzolásra, festésre, formázásra. Biztosítanunk kell minden nap a mesehallgatást, minél több zenehallgatást, közös éneklést, versmondást. Együtt gyönyörködünk óvodásainkkal a természet szépségének felfedezésében, átélésében.

Nem lehet eleget ismételni, hogy a legfontosabb az óvoda nevelési funkciójának betöltéséhez a gyerekek érzelmi biztonsága, a bensőséges emberi kapcsolatok ápolása, az óvónő mindenkori figyelő és segítőkész jelenléte, a gyerekek szabad mozgása és helyváltogatása, a kérdezés és a beszélgetés szabadsága, a megbízható és hiteles válaszok elvárhatósága. Ezek együtt biztosítják a gyerekek boldogságát, nyugalmát és teremtik meg a legjobb feltételeket személyiségük harmonikus fejlesztéséhez, szocializációjukhoz.

A gyerekek maguk is örülnek saját fejlődésüknek. Örülnek, ha játszanak, de annak is örülnek, ha dolgozhatnak vagy megtanulnak valamit. Ha így értelmezzük az óvoda nevelési funkcióját, akkor óvodásaink iskolaköteles korokra szocializáltak lesznek, – és az adottságaiknak megfelelő legmagasabb szintet fogják elérni.

Gondolatmenetünkben eljutottunk az óvodának sokak által említett iskolaelőkészítő funkciójához. Ezt a leghatározottabban tagadjuk. Nem azért kell a gyereket szocializálttá tenni, jó szokásokra megtanítani, bizonyos képességeit fejleszteni, hogy majd az iskolában helyt tudjon állni. Ne legyen már a kisgyerek élete is felkészülés a következő életszakaszra. A gyerek fejlődése, nevelése egységes folyamat. Az adott életszakaszban ne a következő életszakasz vagy intézmény elvárásaira figyeljünk, hanem mindig minden egyes gyerekre itt és most kell oda figyelni, és életkori sajátosságainak megfelelően foglalkozni vele, játszani engedni. Az intézményes nevelés a bölcsődében kezdődik, az óvodában, majd az iskolában folytatódik. Biztosítsunk számára boldog kisgyermekkorot. Ebbe belefér, hogy okosodjék, ügyesedjék, megtanuljon barátokat szerezni, együtt játszani és dolgozni, énekelni és táncolni, rajzolni és festeni, tornázni és mesét hallgatni, de nem azért mert erre az iskolában szüksége lesz, hanem azért, mert ez neki most jó, és ezáltal fejlődnek képességei, így válik harmonikus és humánus emberré, képessé a későbbi szervezettebb tanulásra és a kötelező munkára. Az iskola pedagógusai pedig igyekezzenek megismerni minden belépő gyereket és további nevelését, tanulásának feltételeit fejlettségi szintjének megfelelően biztosítani.

Az iskolának kell az óvodára építeni, nem az óvodának az iskolát megalapozni. Az iskolának jobban figyelembe kell venni a 6-7 éves gyerekek életkori sajátosságait és annak megfelelően teremteni meg a nevelés és tanulás feltételeit.

B. MÉHES VERA